

A SOMOSTETŐI ERDŐ

Valamikor naponta bejártam ezt a zegzugos erdőt!

Ott kezdődik alig valamivel Vásárhely fölött, a dombon, ahol még inkább sétány-nak és népligetnek számít, mintsem valódi bozótnak; ahol vaskos diákok és sápadt szerelmesek adnak légyottot egymásnak minden délután, s ahol lassanként már az ösvényeket is kanalizálják. Ott kezdődik alig néhány lépésnyire az utolsó háztól, attól a társai közül kiszakadt, zöldre meszelt, kedves kis házikótól, melyen túl már csak a gyümölcsöskertek présházai következnek, de amelyet jóakarattal még a városhoz tartozónak lehet számítani. Ott kezdődik úgyszólván a kerítésünk tövében.

És Jeddig, Szentgyörgyig, sőt Csejdig és Agárdig nyúlik el, mindenütt ügyesen felhúzódva a szerteágazó dombrendszer gerincére, nehogy útjába álljon az irtásra kész embereknek. Tölgy és gyertyán szinbiózisa alkotja, főleg gyertyán, ez az ol-

csó, göcsörtös, lándzsahegy levelű fa, amely sűrű szálásokká növekszik, s amelyet legfeljebb tüzelőnek érdemes vágatni. Somostetői erdőnek hívják, de som alig tíz-husz tő akad benne, mindjárt az elején. Erről kora, tavasszal, az aranysárga virágzás idején, amikor még egyetlen más növény sem moco­rog, bárki meggyőződhetik. Akad ellenben mogyoró és fagyai, juhar és vörösgyűrű, sőt vörösfenyő is; akad ernyősvirágú bodza és bíboran haldokló kecskerágó; papsipka, kökény, galagonya, s ki tudja még hányféle cserje, gomba és virág, amelyek örömben és egészséges zürzavarban tenyésznek itt.

És akadnak töméntelen sokaságú állatok is. Főveszetten rohanó nyúl és sima léptű róka; settengő vadmacska és totyogó borz, cikkanó menyét és viharosan szökdelő mókus; és őz és vaddisznó, sőt, valamikor, egy régi őszön, tizenhatos agancsú szarvasbikát is láttunk benne. Hát a gyíkok, siklók és békák! Hát a megszámlálhatatlan madárfaj, amelyek a növendék vágatok bokraira rakják gyöngéd fész­küket! A rigók és harkályok és őzapók és cinkék és szajkók és gerlék és sármányok és — de hát ki győzné felsorolni valamennyit!

És ezt az erdőt én valamikor naponta bejártam.

Nem ám Rousseau módján, magányos ödöngőként, sem remete gyanánt, csön-

des eszmélkedésbé merülve — egyáltalán nem! Orvvadászni jártam ide édesapámmal.

Különös dolog: olvastam, már jó és rossz könyveket, amelyek megértik és megbocsátják a lopást, a csalást, a hűtlenséget, sőt a gyilkosságot is, de soha véletlenül sem olyat, amely elnéző lenne az orvvadászat iránt. Innen tudni, hogy soha egyetlen író sem volt még vadász. Csaló, tolvaj, hitszegő, sőt gyilkos is akadt közöttük, vadász azonban — Shakespeare-t leszámítva — nem. Én viszont éppen az voltam, és mélyére néztem a dolognak. Higgyétek el nekem, az orvvadászat, nem is olyan nagy bűn, egyáltalán nem, kivált ha mi magunk követjük el, s kivált így, húsz esztendő távolából.

Micsoda kirándulások voltak azok, barátaim, micsoda séták! Esti lesre mentünk ki legtöbbször, rögtön ebéd után, s éjfél körül vetődtünk haza. Apám térdnadrágja szárába süllyesztette a szétszerelhető flóbertpuska csövét, agyát pedig a hátizsákba dugta (amitől háta is, lába is merevnek látszott), így andalogtunk aztán célunk felé, bennfentes módra, minél természetesebbeknek és elfogulatlanabbaknak mutatkozva, míg a vincellér gyermekei a táj természetes tartozékának kezdtek bennünket tekinteni, s mihelyt megpillantottak, kórusban kiabálták felénk:

— Né, jönnek a sánta úrék! A sántáék, az egyenes hátúék! Hohó, a Hátizsákosék!

Bizony így volt.

Nyúlra, őzre egyaránt 22-es flóberttel vadásztunk. Épp csak hogy nyúlra valamelyik erdőszéli lucernásban, őzre pedig a tavalyi vágatok sarkán. Odaérkeztünkkor gondosan összeszereltük a puskát, csőre töltöttük, és bedugtuk a fedezékül szolgáló bokorba, az esetleg arra vetődő vadór tekintete elől. Azután vártunk. Vártunk mozdulatlanul, rezzenéstelen. Ha prüszkölnünk kellett: visszatartottuk, ha visketett a hátunk: nem vakartuk meg, nem köptünk, nem köhögtünk, nem forgolódtunk; egyáltalán semmit, de semmit nem csináltunk. Ültünk ott, a bokor tövében, mint valami nagy gombák, mint valami tuskók és bálványok. Szemünk azonban szakadatlanul mozgott. Ha valamit tudok az erdő életéről (úgy mondják, elég sokat tudok), azt mind akkor, az esti orvlesek alkalmával tanultam meg.

Mert a természetet nem akarattal, nem türelmes szorgalommal lehet megismerni, mint a mesterségeket és tudományokat. A természet az az igen kellemes tantárgy, amelyet csak mellékesen, mintegy balkézről, és minden külön gond nélkül tanul meg az emberfia, pusztán azáltal, hogy valami foglalkozást vállal az ő tiszteletreméltó körében. Halássz vagy vadássz, ka-

pálj vagy erdőlj, tégy akármit a természetben, és a legteljesebben megismered őt, nemcsak részleteiben, hanem egyetemes jelentőségében is. Mert, úgy látszik, mi emberek csakis azt ismerhetjük meg igazán, amit belülről látunk, aminek működő alkatrészei, cselekvő részesei vagyunk. A dolgok emberi jelentése, csakis az emberi tevékenységre gyakorolt hatásukból bomlik ki és mutatkozik meg.

Így vizslattuk órák hosszat az erdőt, mozdulatlanul, de végletekig megfeszített figyelemmel. Nem lehetett annyira halk egy nesz, annyira apró egy moccanás, hogy mi azt elhanyagolhatónak tartottuk volna. Ha billent egy levél: surranó vadak szelétől billent. Ha ág reccsent, arra őznek vagy rókának kellett tipornia. Ha szajkó kiabált vagy szarka csörgött, az bizonyára ott matató nagyvadak láttán adta le ideges vészjeleit. Egyszerre minden *előjelle* változott számunkra; a természet apró tényei foglalkozásunk szempontjából kezdtek érdekelni; az egyébként elhanyagolható mennyiségek érdekeinkbe kezdtek vágni. Amit eddig észre sem vettünk — mint a szél iránya, az avar nedvessége vagy az aljnövényzet jellege — most egyszerre életfenntartásunk feltételévé lett. Hát hogyan is ne jegyeztük volna meg soha el nem feledhetően?

És hogyha szerencsénk volt, és az elő-

jelek színjátékának drámai csúcán (vagy pedig, minden előjelt csúfosan meghazudtolva, váratlanul és szinte csodaszerűen) megjelent előttünk az őzbak rőtveres csuhájának egy kis darabja, vagy ha éppenséggel teljes nagyságában és daliás szépségében bukkant elő a lomb mögül — ha ez végül is bekövetkezett, akkor megélhetjük a szerencsejátékos és a detektív minden izgalmát, megtetézve még a tilos dolgok elkövetőinek bűnös örömével. Ilyenkor apám — pillanatra sem véve le szemét a felségesen figyelő állatról — benyúlt-a bokorba, a puska után, s megragadva agyát, óvatosan kihúzta onnét. Azután, a vadmacskától eltanult mozdulatokkal, bokortól bokorig lopózva, minél közelebb, settengett áldozatához. Végül, amikor úgy gondolta, hogy most már eléggé beLOPTA, s a játékpuskából leadott lövés nem lesz hiábavaló, jobbra-balra ágaskodva megfelelő rést keresett a lomb között, végtelen körültekintéssel célba vette az agancsos lapockáját, és élesen pattanó lövésével megadta az észveszejtően izgalmas tragédia végkifejletét.

Ritkán, szinte sohasem történt meg, hogy az állat tűzben maradt volna. Ehelyett öszszegörnyedt vagy nagyot ugrott, és ágat-lombot tördelve eltűnt az idősebb vágatban. Ilyenkor aztán leültünk a rálövés helyén, s nem minden aggodalom és undor

nélkül vártuk meg a kimúlás és megmerevedés valószínű időpontját, hogy felkutasuk a megtört szeműt, a mindörökre elköltöztet. Dicséretünkre legyen mondva, legtöbbször meg is találtuk. Oldalvást feküdt a bokrok tövén, elnyújtott lábbal, nem szuszogott, nem moccant; megalvadó vére gubancokban feketéllett oldalán. Ezután már csak a mézárasmunka következett: a csülkök lemetszése, a zsigerek kidobása és a koronás fő hátracsavarása, hogy az eredményképpen megmaradt jókora hús és szörgomolyag elférjen a hátizsákban. És a hazatérés, szembe csapkodó ágak között, végtelen nyugalomú csillagok alatt.

Persze azért ezek a hazatérések sem voltak híján minden izgalomnak és kalandosságoknak. Egy-egy riasztva megugró özcsalád, egy-egy füttyörészve hazaballagó parasztember vagy ténfergő szerelmespár, mindmegannyi ijedtséget és megkerülni való akadályt jelentett számunkra. És ha ezen is túl voltunk már, ha sikerült kerítésünkhöz lopóznunk, majd áthajítva zsákmányunkat, előkerülnünk és tiszta lelkiismeretű emberek módján, messzelógázott karral sétálnunk be a kapun, még akkor is bekövetkezhetnek nagyon is előrelátható meglepetések. Mert Link, Benkő bácsi féktelen kopója, vagy maga Benkő bácsi, vagy a szomszéd ház egyik-másik

lakója olykor bizony észrevette mesterkedésünket, s akkor előről kezdhettük a politikus megközelítés módozatainak kifőzését, hogy zsákmányunkat végre a konyhaasztalon, és a fényesre zsírozott tepsi-ben láthassuk.

Bizony így volt.

Nyúlászni is nyúlásztunk némelykor, ez azonban sokkal kisebb körütekintéssel, s így aránytalanul kevesebb élvezettel járt. Ha nyári alkonyon kiültünk egy erdőszéli lucernás sarkába, s legfőljebb félóra hosszág kibírtuk mozdulatlanul: biztosak lehettünk abban, hogy a bojtvirág-tengeren egyszer csak megjelenik a jól ismert kettős fülvitorla, amelyet a tapsifüles, mint valami radarkészüléket forgat a világ minden tája felé. A nyúl már ilyen kis golyócskától is tűzben maradt, és nehézség nélkül lehetett a hátizsákba hajítani. Igaz ellenben, hogy legfeljebb két napi élést adott.

Egyéb vadra aztán nem is vadásztunk. A szarvast, vaddisznót kár lett volna megmocskolni flóbertgolyóval, másra pedig mire pályázhattunk?! Örösgalambbal próbálkoztunk még, ez azonban túl nagy pufogatással járt (és szerfelett szaporatlannak bizonyult), ezért aztán hamarosan abba is hagytuk.

Hát így orvvadászgattam én egykor apámmal a somostetői erdőben. Ma is kiül

homlokomra a verejték, valahányszor elgondolom, hogy a harmadik szomszédunkban csendőrlaktanya volt.

*

És most itt ülök a görbe törzsű gyertyánok alatt, elnézem az időközben felcseperedett kedves vágatot, a „Szajkóst”, és keserű sajtós szorítja el szívemet. Bizony itt sem orvvadászok már soha többé! Nemcsak azért, mert manapság inkább őrzik, az erdőt, s a család sincs már rászorulva a vadhúsrá (bár ez is keserűséggel tölt el, hiszen az ember olykor a rosszat is visszakiánna, ha vele jönne gyermekkorára is), hanem egyszerűen azért, mert közben megjavultam, s most már rendes vadász vagyok. Legalizáltam magam; hajdani bűnös szenvedélyem, mihelyt engedélyt váltottam rá, jogossá és erényessé vált. Végbement rajtam is az ismerős fordulat, amely a betyárból pandúrt, a szoknyavadászból mintaférjet, az orvvadászból pedig vadórt farag, s biztosíthatlak titeket, barátaim, azóta éppoly elszántan gyűlölöm a vadászokat, ahogyan a hajdani vadászok engem gyűlölhettek.

Hanem azért a mai napig sem érzek hajlandóságot mindenestül bűnösnek tekinteni gyermekkori kalandjaimat. Vannak, persze vannak vadászok, mindenféle lesipuskások, akik csak a hús, csak a gyilko-

lás és ragadozás végett ölnek; akiket tán csak a kezükben levő puska nógatása bír arra, hogy az első eleven célpontra rásüssék (mert ahogy a tűz perzselni akar, úgy akar a puska ölni). Ezek megbontják a természet rendjét, feldúlják a fauna biológiai egyensúlyát; ezeket tűzzel-vassal üldözni kell. Az azonban, amit én műveltem, egészen más volt! Egészen más! Az a világ kötöttségeit lerázni akaró egyén tiltakozása, a társadalom önkényes tilalmait nagyvonalúan átlépő ember jogos lázadása volt. Mert csakugyan, nem túlságosan is sokat tilt meg a társadalom az egyénnek? Nem túlságosan is sok mindent sajátít ki? Íme, hát eladja az erdők vadját és a mezők liliumát! Megtiltja a díjat leszúrni nem tudóknak, hogy szabadon bejárják isten világát, a cserjést, mezőt és folyópartot, s noha egyenlőtlen esélyű, agresszív küzdelemben, de mégiscsak küzdelemben, megszerezzék a természettől azt, ami őket éhségük jogán megilleti! Ez kétségkívül túlzás (legalábbis az volt, amikor még orvvadásztam), és bárki (legalábbis én) méltán lázadhat ellene.

Igen, az én esetem egészen különös eset. Miért? Mert az enyém. S miközben elnézem a Németkalap felett köröző héja nyugodt röptét, s idelent, az avarban üldögélve, szintoly nyugodtakká próbálom formálni mondataimat, mosolyogva isme-

rem fel magamban az örök emberi törvény teljesülését. Nem, nem vagyunk bűnösök; mi, emberek, bármit követtünk is el, képtelenek vagyunk elismerni, hogy vétkesek vagyunk. A lélek, a maga csodálatos rugalmasságával addig gyúrja és értelmezi bűneit, oly körmönfont érveket gyárt mentségükre, hogy végül teljesen érthetőkké vagy éppenséggel erényekké válnak. Mint valami léggömb, mint valami óriási pneumatikus zúza, olyan az emberi lelkiismeret. Mindent de mindent, a legcáfolhatatlanabb tényeket is maradéktalanul összezúzza és feldolgozza, s addig tágul, míg minden de minden — talán az egész világ is — belefér. Sohasem találkoztam embertársammal, aki önként és alázatosan bevallotta volna: testvéreim, vétkeztem. Ilyesmi csak Tolsztojnál fordul elő. Gyakran, sőt mindannyiszor azt tapasztalom ellenben, hogy kitartó lelki szobrászmunkával az önző önzetlenné, a sikkasztó adakozóvá, a gyilkos áldozattá, az áruló pedig a hűség mártírjává mintázza magát, s őszintén hiszi, hogy másként nem is cselekedhetett. Olyanná alakítjuk erkölcsünket, hogy annak tükrében legnagyobb gazságunk is jótettként tűndököljön, vagy fordítva: olyanná gyúrjuk gazságunkat, hogy azt a legszigorúbb erkölcs tükrében is erényként csodálhassuk. Annyira, hogy olykor, amikor eré-

nyét fitogatja előttem valaki, azonnal gyanút fogok: hátha épp abban vétkes? Annyira, hogy már csak legjobb perceimben hiszem: akad ember a földön, aki jó lelkiismerettel él, anélkül hogy egyben-másban áltatnia kelljen önmagát.

Mint például én, ebben a vadorzási históriában. Nem, nem tudom megbélyegezni és szégyellni magam, holott kívülről tekintve, objektíve, kétségkívül vétkes vagyok. Hogyan is élhetnék, hogyan is dolgozhatnék tovább, ha örökké hátamon kellene viselnem bűneim súlyát? Ha örökké elevenen parázslana, égetne és marcangolna a lelkiismeret? Rengeteg gyarlóság, de rengeteg bölcsesség is megbúvik ebben a keservesen általános emberi törvényben, s most, amikor végre feltápáskodom az avarról, hogy a régi ösvényen hazaballagjak, jóleső melegséggel, mosolyogtató tisztasággal merül föl bennem az érzés: íme, rajtam is beteljesült: gyarló vagyok: ember vagyok.